

De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2021

Gerben Jukema¹, Pascal Ramaekers² en Petra Berkhout¹ (red.)

G.D. Jukema, P. Ramaekers en P. Berkhout (Red.), 2021. *De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2021*. Wageningen/Heerlen/Den Haag, Wageningen Economic Research en Centraal Bureau voor de Statistiek, Rapport 2021-001. 126 blz.; 45 fig.; 38 tab.; 117 ref.

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Economic Research¹ en het Centraal Bureau voor de Statistiek² met subsidie van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, in het kader van het Beleidsondersteunend/ onderzoeksthema 'Grüne Woche' (BO-43-014.01-032).

Dit rapport beschrijft de ontwikkeling van de Nederlandse handel in landbouwproducten in 2020. Wageningen Economic Research en CBS maken in deze gezamenlijke uitgave de eerste ramingen van de landbouwhandelscijfers voor 2020 bekend en voorzien deze van duiding. Het gaat zowel om de landbouwgoederen als de landbouwgerelateerde goederen. Daarnaast gaat het rapport in op hoeveel Nederland verdient aan de landbouwhandel. Er zijn drie katernen die dieper ingaan op speciale onderwerpen. Voor deze editie zijn dat de gevolgen van Brexit voor de Nederlandse landbouwhandel, een analyse van de agrologistiek en de regionale functie van Nederland in de EU.

In this joint publication, Wageningen Economic Research and CBS present and explain the first estimates of agricultural trade figures for 2020. These concern both agricultural goods and agriculture-related goods. In addition, the report discusses how much the Netherlands earns from agricultural trade. Three topics are discussed in more detail. For this edition these are the consequences of Brexit for Dutch agricultural trade, an analysis of agricultural logistics and the regional function of the Netherlands in the EU.

Dit rapport is gratis te downloaden op <https://doi.org/10.18174/538688> of op www.wur.nl/economic-research (onder Wageningen Economic Research publicaties).

© 2021 Wageningen Economic Research

Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E communications.ssg@wur.nl, www.wur.nl/economic-research. Wageningen Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel 4.0 Internationaal-licentie.

© Wageningen Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research, 2021

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Wageningen Economic Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Economic Research is ISO 9001:2015 gecertificeerd.

Wageningen Economic Research Rapport 2021-001 | Projectcode 2282500352

Foto's: Shutterstock

De rol van Nederland in de EU-intrahandel

Dit hoofdstuk gaat in op het belang van de Europese Unie (EU)¹ voor de handel in goederen voor Nederland. Allereerst komt kort de ontstaansgeschiedenis van de EU aan bod. Vervolgens worden enkele kenmerken van diverse landen in de EU gegeven om de economische grootte en afzetmarkt te duiden. Daarna komt de handel van Nederland met de buurlanden aan de orde, ook in vergelijking met andere landen in de EU, en het belang van de EU voor Nederland. Ten slotte gaat dit hoofdstuk in op enkele redenen die verklaren waarom landen onderling met elkaar handel drijven. Ter illustratie zijn vier specifieke producten beschreven waarvoor Nederland een rol van betekenis speelt in de internationale, maar vooral ook regionale handel. Deze producten zijn varkensvlees (paragraaf 9.4), vis (paragraaf 9.5), groente en fruit (paragraaf 9.6) en granen (paragraaf 9.7).

9.1 De ontwikkeling van de Europese interne markt

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond het besef in Europa, en dan met name in Frankrijk en Duitsland, dat men meer moest samenwerken om in de toekomst dergelijke oorlogen te voorkomen. Het zogenaamde Schuman-plan, gepresenteerd op 9 mei 1950,² legde de basis voor de eerste samenwerking in Europees verband, de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS). De EGKS trad in 1952 in werking, met Frankrijk, Duitsland, Nederland, België, Luxemburg en Italië. Dat staal onder een Europees toezicht zou vallen was een veilige gedachte, omdat zo niet ongezien oorlogstuig kon worden gefabriceerd.

In 1957 volgde het Verdrag van Rome en werd de Europese Economische Gemeenschap (EEG) opgericht. Hoofdpunt was de totstandkoming van de gemeenschappelijke markt. In eerste instantie was er sterke weerstand tegen het opnemen van landbouw en de handel in landbouwproducten in een

gemeenschappelijke markt. De zes betrokken landen hadden zeer uiteenlopend beleid voor de landbouwsector, een gemeenschappelijke markt vereiste harmonisatie op dit gebied. Landbouw werd vooral beschouwd als een obstakel voor verdere Europese integratie. De oplossing werd gevonden in het opnemen van de landbouwsector en de handel in landbouwproducten in de gemeenschappelijke markt via een apart hoofdstuk van het EEG-Verdrag. De voorwaarde voor die gemeenschappelijke markt was het invoeren van een gemeenschappelijk landbouwbeleid, dat in de loop van de jaren zestig zijn beslag zou krijgen (zie voor een uitgebreide analyse Meester en Dries, 2013).

Naast het landbouwhoofdstuk, bevatte het EEG-Verdrag ook hoofdstukken over transport en het vrije verkeer van arbeid, diensten en kapitaal. Het integratieproces voor deze terreinen zou pas veel later op gang komen.

Ondertussen breidt de Gemeenschap uit. In 1973 sluiten het VK, Ierland en Denemarken aan bij de Unie, in 1981 Griekenland, gevolgd door Spanje en Portugal in 1986. Zweden, Finland en Oostenrijk zorgen in 1995 voor verdere vergroting van wat inmiddels de Europese Unie heet. De laatste grote uitbreiding vindt plaats in 2004, als tien landen uit Midden- en Oost-Europa zich aansluiten. De Unie bestaat dan uit 25 landen.

In de jaren '90 wordt de interne markt voltooid. Het vrije verkeer van goederen, personen, diensten en geld wordt in verdragen, (onder andere die van Maastricht) vastgelegd. Ook komt er in 2002 één munt, de euro, hoewel niet elk land in de Europese Unie deze invoert. Zo behouden het VK, Denemarken en Polen hun eigen munt en ontstaat er een Eurozone met daarin 19 landen. Naast de groei naar uiteindelijk 28 landen (Bulgarije en Roemenië in 2007, Kroatië in 2013) sluiten andere landen aan door andere samenwerkingen aan te gaan.

---

¹ Met EU wordt hier EU-28 bedoeld tenzij anders vermeld.

² In de EU is 9 mei nu Schuman-dag, als eerbetoon aan de geestelijk vader van dit plan.

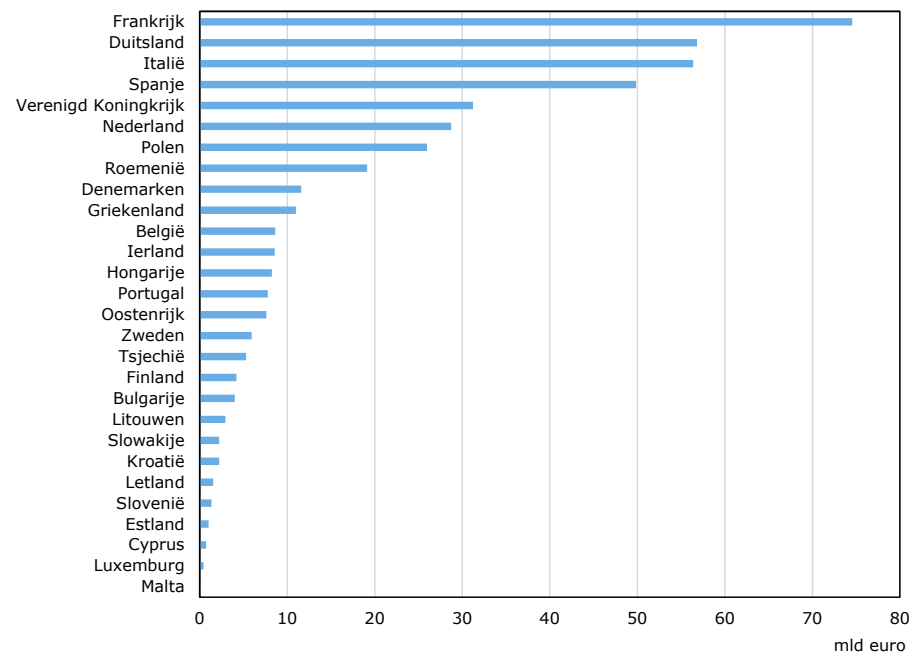
De Europese integratie in de afgelopen decennia heeft de handel in Nederlandse landbouwgoederen geen windeieren gelegd. Dankzij de steeds groter wordende EU, heeft Nederland nu vrij toegang tot een afzetgebied met zo'n 513 miljoen consumenten. In de directe nabijheid bevindt zich een afzetmarkt van zo'n 229 miljoen consumenten (optelsom Duitsland, België, Frankrijk, Luxemburg en het VK) (zie bijlage 7.1). Een goed toegankelijke markt, waar de eisen op fytosanitair en veterinair gebied hetzelfde zijn, de munt stabiel is en grenzen niet willekeurig kunnen worden gesloten om bijvoorbeeld politieke redenen. Een afzetmarkt die ook nog eens is gegroeid in de afgelopen 10 jaar (zie bijlage 7.1).

9.2 Europese landbouwproductie en -handel

De agrarische productiewaarde per land geeft aan welk land een grote agrarische (primaire) sector heeft (figuur 9.1). De hoogste productiewaarde wordt in de grootste landen gegenereerd.

Niet elk land heeft een even grote agrarische (grondgebonden)sector. Zo beschikt Zweden, na Frankrijk, over de grootste landoppervlakte, maar dat is niet allemaal te gebruiken of in gebruik voor de landbouw. Bijlage 7.2 geeft de hoeveelheid grasland en 'akkerland' in km² aan en welk percentage dit is van de totale oppervlakte van een land. Voor Zweden en Finland is dit een kleine 10%. Voor Denemarken bedraagt het percentage bijna 70. Nederland bevindt zich in de voorhoede met ongeveer 60%.

Er zijn meer parameters die kunnen duiden waarom een land meer of minder landbouwproductiewaarde genereert. Zo is van belang welke gewassen worden geteeld (hoog of laag salderend) en welke dieren worden gehouden en hoe (meer of minder extensief). Er zijn immers sectoren die op een klein oppervlak een hoge productiewaarde kunnen genereren. De varkens-, pluimvee-, (glas)siereteelt- en glasgroentesectoren zijn hier voorbeelden van.

Figuur 9.1 Productiewaarde primaire sector in producentenprijzen, 2019

Bron: Eurostat.

Om een eerste inzicht te geven in deze verschillen tussen landen is in bijlage 7.3A en 7.3B een overzicht opgenomen van het landoppervlak van enkele grondgebonden landbouwsectoren/producten. Hieruit volgt dat er vooral veel graan wordt verbouwd in Frankrijk, Duitsland, Polen, Spanje en Roemenië. Deze teelt neemt ook het grootste beschikbare landoppervlakte in beslag, iets wat voor de meeste landen opgeld doet.

Bulgarije, Roemenië en Hongarije hebben een groot aandeel niet-permanente industriële teelten, zoals zonnebloemen. Slovakije heeft een relatief groot areaal raap- en koolzaad. Zweden en Finland gebruiken een groot aandeel van het beschikbare areaal voor grasland. Nederland heeft een groot aandeel aardappelen, bieten- en groenteteelt. De zuidelijkere landen zoals Portugal, Griekenland hebben meer olijven, noten en fruitbomen. Onder andere de

---

klimatologische omstandigheden en de bodemgesteldheid zijn van invloed op deze verschillen.

Bij de dierlijke sectoren is het beeld niet veel anders. De inwonertal grote landen hebben grotere producties dan de kleinere landen. Het beeld verandert als de producties worden uitgedrukt per inwoner. Bij het aantal levende varkens bestaat de top 5 uit Denemarken, Nederland en Spanje, gevolgd door België en Cyprus. Bij varkensvlees zijn de eerste vier landen hetzelfde, maar neemt Duitsland de vijfde plaats in. Nederland en Duitsland houden relatief veel dieren en kennen een grote vleesproductie, toch is er een levendige handel tussen beide landen (zie paragraaf 9.4).

Polen en Hongarije zijn landen die eruit springen met een hoge productie van pluimveevlees per inwoner gevolgd door België, Spanje en Litouwen.³ Ierland produceert veruit het meeste rundvlees per inwoner. Daarna volgen Oostenrijk en Nederland, België en Denemarken.

In termen van melkproductie (rauwe melk in kg per inwoner) staan Ierland, Denemarken en Nederland bovenaan. Ook voor kaasproductie per inwoner vormen deze landen de top drie, zij het in een andere volgorde. Wat betreft visproductie per inwoner voeren Estland, Litouwen en Finland de boventoon, een uitkomst die deels te maken heeft met de lage inwonertal van deze landen. (zie bijlage 7.4A en 7.4B). Uiteraard geeft deze indicator beperkt inzicht in welke mate landen zelfvoorzienend zijn. Nederlandse cijfers over de zelfvoorzieningsgraden van bepaalde producten zijn te vinden op www.agrimatie.nl (via data - voorzieningenbalans). Voor andere landen geeft de FAO site⁴ aanvullende informatie over dit onderwerp.

Naast de productie van landbouwproducten spelen eetgewoonten per land ook een rol. Smaakverschillen, gemak, kennis en (religieuze) overtuiging rond voedsel zijn andere facetten die van invloed kunnen zijn op de handel in een bepaald product. Overigens verschillen ook de voedingsadviezen per land.⁵

9.3 Europa is een belangrijk afzetgebied landbouwgoederen

Nederland is centraal gelegen tussen enkele grote landen met veel consumenten. Bij elkaar opgeteld maken de Nederlanders, Duitsers, het VK en Belgische inwoners samen 35% van bevolking van de EU-28 uit. Met Frankrijk erbij komt het percentage op een kleine 50. Het is dan ook niet onlogisch dat de agrarische export van Nederland respectievelijk voor ongeveer 45% (op basis van de drie buurlanden) dan wel voor 54% (inclusief Frankrijk) in 2020 naar deze landen gaat. De overige EU-27 landen zijn goed voor 22% van de totale agrarische exportwaarde van Nederland, ongeveer een kwart is export naar buiten de EU-27. Daartoe behoren ook landen die op Europees grondgebied liggen, zoals Noorwegen en Zwitserland.

Duitsland is niet alleen de belangrijkste bestemming van de landbouwgoederen voor Nederland, het is ook het belangrijkste herkomstland voor de Nederlandse import van landbouwgoederen. Ongeveer 17% van de Nederlandse landbouwimport komt uit Duitsland. Eén derde van de Nederlandse agrarische import komt uit de drie buurlanden van Nederland, inclusief Frankrijk stijgt het percentage naar 40. Er is een grote mate van verwevenheid tussen de Nederlandse en Duitse economie⁶ en de handel in landbouwgoederen. De regionale verwevenheid blijkt ook uit het feit dat, op basis van cijfers van Destatis, 50% van de totale import en export van en naar Nederland plaatsvindt met de twee aangrenzende Bundeslanden; Nordrhein-Westfalen (35%) en Niedersachsen (12%).⁷ Ook met België en vooral Vlaanderen⁸ is er een innige relatie op agrarische handelsgebied. Uit een studie van het Vlaams Departement Landbouw en Visserij blijkt dat voor Vlaanderen Nederland de belangrijkste leverancier is in landbouwgoederen. Verder blijkt dat Vlaanderen in 2019, vlak na Frankrijk, de meeste landbouwgoederen naar Nederland exporteert.

³ Nederlandse cijfers pluimvee ontbreken.

⁴ <http://www.fao.org/faostat/en/#data/FBS>

⁵ <http://www.fao.org/nutrition/education/food-dietary-guidelines/home/en/>

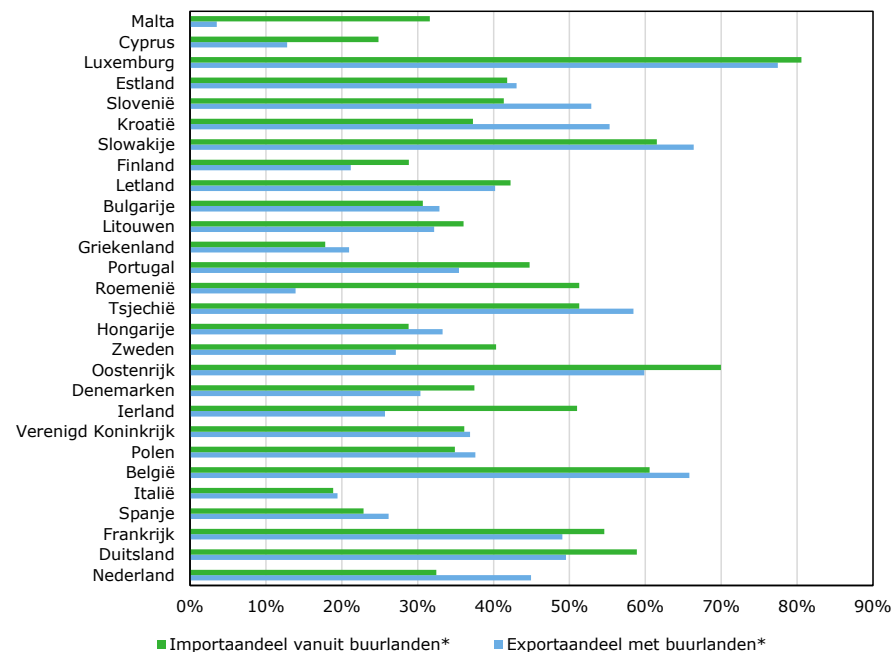
⁶ <https://longreads.cbs.nl/im2020-1/>

⁷ Cijfers op basis van EGW-codering en definitieproductgroepen 101 tot en met 511.

⁸ https://lv.vlaanderen.be/sites/default/files/attachments/agrohandelsrapport_2019_website.pdf

Aanvullende gegevens over de individuele deelstaten in Duitsland zijn te vinden bij het Duitse statistiekbureau.⁹ Voor het Vlaams gewest geeft de Nationale bank België cijfers over de internationale handelsrelaties.¹⁰

Figuur 9.2 geeft aan hoe de percentages voor Nederland zich verhouden ten opzichte van andere EU-landen en hun relatie met hun buurlanden. Wat betreft het exportpercentage naar buurlanden zit Nederland aan de bovenkant van de middenmoot, de wederuitvoer en deels doorvoer speelt hierin ook een rol. Wat betreft importpercentage staat Nederland lager op de ranglijst. Dit heeft vooral te maken met het feit dat Nederland over diverse zeehavens beschikt waar veel landbouwgrondstoffen worden geïmporteerd uit niet-Europese landen. Van invloed op dit percentage zijn verder de ligging van het land ten opzichte van andere en het aantal buurlanden dat een land heeft. Zo heeft Duitsland negen buurlanden, is Oostenrijk omsloten door acht landen maar heeft Ierland alleen het VK als buurland. Ook de algemene relatie tussen landen speelt een rol in de hoeveelheid handel die plaatsvindt. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de moeizame relaties tussen Griekenland en Turkije. Daarnaast heeft de ligging ook invloed op de producten die worden verhandeld. Zo ligt een deel van de landen niet aan zee, waardoor een grote rol in de vis(vangst) voor veel landen is uitgesloten. Bijlage 4a laat zien dat landen aan zee zoals Spanje, het VK, Frankrijk, Italië en Nederland belangrijke landen zijn in de vangst van vis in Europa. Toch vindt ook tussen deze landen veel handel plaats. Meer over het waarom en een verdere inkijk in de handel in vis (en visproducten) is te lezen in [paragraaf 9.5](#).

Figuur 9.2 Import- en export aandelen naar buurlanden*¹¹ van EU-landen
Bron: Eurostat, bewerking Wageningen Economic Research.

Vanuit Europees perspectief gezien, gebruikmakend van Eurostat data (Comext), is de (handels)rol van Nederland eveneens belangrijk. Uit de data van 2019 blijkt dat Nederland voor zeven landen in de EU het belangrijkste herkomstland is van de import (tabel 9.1). Het gaat om Duitsland, België, het VK, Frankrijk, Griekenland, Zweden en Finland. Anders gezegd, voor deze zeven landen is Nederland de belangrijkste leverancier van landbouwgoederen. Alleen Duitsland is voor meer landen een belangrijker leverancier dan Nederland.

⁹ <https://www-genesis.destatis.de/genesis/online?operation=statistic&levelindex=0&levelid=1608295720455&code=51000#abreadcrumb>

¹⁰ <http://stat.nbb.be/Index.aspx?DataSetCode=EXTTRADEVLNAT&lang=nl>

¹¹ In bijlage 7.6 zijn de buurlanden gedefinieerd. Hierbij is een vrije interpretatie gebruikt.

Tabel 9.1 Positie van Nederland als herkomstland van landbouwimport voor EU-28 landen

Positie Nederland als herkomstland:	Land:
1e	Duitsland, Frankrijk, België, VK, Zweden, Griekenland, Finland
2e	Polen, Denemarken, Ierland, Cyprus, Malta
3e	Spanje, Oostenrijk, Tsjechië, Portugal, Litouwen
4e	Italië, Hongarije, Letland, Estland, Luxemburg
5e	Roemenië, Kroatië
6e	Bulgarije, Slowakije, Slovenië

Bron: Comext, bewerking Wageningen Economic Research.

De rol van Nederland als belangrijk exportland voor andere landen in de EU is beperkter (tabel 9.2). Alleen voor Duitsland is Nederland ook het land waarnaar het meest wordt geëxporteerd. Export naar Duitsland, Italië, Frankrijk en het VK is voor veel landen binnen de EU belangrijker dan de export naar Nederland. In bijlage 7.5 is een overzicht opgenomen van elk van de EU-28 landen met hun belangrijkste handelsrelatie in zowel de import- als de exportwaarde. Uit de tabel blijkt dat voor veel landen de directe buurlanden ook de belangrijkste handelsbestemming zijn.

Hiervoor bleek dat Nederland een belangrijke exporteur is naar Duitsland, België, het VK en Frankrijk. Maar Nederland speelt ook een belangrijke rol in de Griekse, Finse en Zweedse import.

Tabel 9.2 Positie van Nederland als bestemming van landbouwexporteur voor EU-28 landen

Positie Nederland als bestemming:	Land
1e	Duitsland
2e	België
3e	Polen, VK, Ierland
4e	Luxemburg
5e	Italië, Denemarken, Oostenrijk, Roemenië, Portugal
6e	Malta, Finland, Bulgarije, Spanje, Frankrijk
7e	Zweden, Hongarije, Tsjechië, Griekenland, Litouwen, Slowakije, Letland, Estland
9e	Slovenië
13e	Cyprus
16e	Kroatië

Bron: Comext, bewerking Wageningen Economic Research.

Griekenland importeert vooral varkens- en rundvlees uit Nederland. Ruim één derde van de importwaarde uit Nederland bestaat uit deze productgroep. Verder is zuivel met 17% van de totale import uit Nederland een belangrijk product, het gaat vooral om ingedikte melk en melkpoeder. Van de totaal geïmporteerde sierteeltproducten (in waarde gemeten) komt in Griekenland de helft uit Nederland. Dit is echter slechts 3,4% van de totaal geïmporteerde landbouwwaarde uit Nederland.

Finland importeert in 2019 vooral yellow grease (gebruikt frituurvet) vanuit Nederland. De totale productgroep van natuurlijke oliën en vetten was goed voor ruim 16% van de totale import uit Nederland. Andere belangrijke productgroepen zijn sierteelt, groente (tomaten, paprika, ui) en fruit (bananen, druiven, aardbei). Alle groepen hadden een aandeel van ongeveer 11%. Ongeveer 75% van de totale importwaarde aan sierteeltproducten komt uit Nederland. Voor fruit is dit een kleine 40%, voor groente ongeveer een kwart.

Zweden importeert een breed scala aan producten uit Nederland. Net als naar Finland zijn sierteelt, groente en fruit belangrijke productgroepen. Ongeveer een derde van de in totaal geïmporteerde waarde aan groenten komt uit Nederland, vooral tomaten, komkommers, paprika's en uien zijn belangrijke importproducten. Bij het fruit voorziet Nederland Zweden via wederuitvoer en doorvoer vooral van avocado's (zie hoofdstuk 8). De Nederlandse rol in de handel van groente en fruit wordt behandeld in paragraaf 9.5.

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E communications.ssg@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

Wageningen Economic Research
RAPPORT
2021-001
ISBN 978-94-6395-678-9

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers (5.500 fte) en 12.500 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.
